

Az „Olvasás Éve” az Egyesült Királyságban, Észtországban – és Magyarországon?

Az angliai példa követésének ígérete, ahol 1998. szeptember 1-étől kezdődően meghirdették a National Year of Reading-et, több mint másfél éve újra meg újra feltűnik a hazai kulturális sajtóban. E sorok írásának óráiban (szeptember elején) még csak remélni lehet, hogy a címet záró kérdőjel az októberi megjelenés napjaiban már felkiáltójellé változik. Vagyis időközben végre megszületik az a kormányzati szintű döntés, valamint a hozzárendelt költségvetés, amellyel 2001. január 22-én, a Himnusz megírásának 178. évfordulóján a magyar társadalom egészét megmozgató, a „kiművelt emberfők” számát gyarapító, a helyi és országos oktatás- és művelődéspolitikai felelősségét tudatosító mozgalom elindulhat a maga egyelőre másfél évesre tervezett útján.

Egyesült Királyság

A kezdőmondatban szándékosan idéztem az eredeti angol formulát: National Year of Reading. Igaz, számukra a nemzeti egyúttal az országot is jelenti, de fontos tudnunk, hogy ott nem félnek ettől a szótól, sőt a célkitűzések részletesebb kifejtésénél visszatérően egy műveltebb nemzet, ország kialakításának szükségességéről szólnak, hogy minél többen és pontosabban láthassák a 21. századba vezető utakat. Mi pedig csak egyetértően csatlakozhatunk hozzájuk s azokhoz a saját vezető politikusainkhoz, akik szerint döntő fontosságú gazdasági felemelkedésünk szempontjából a külföldi befektetők számára a jól képzett, tanulékony munkaerő, mert olcsóbb betanított munkáskezetőlünk keletre mindig bőségesen és gyorsan találnak majd.

Elsőként nyomatékosítanunk kell, hogy a címben jelzett akciósorozatot az angol kormányzat a Nemzeti Művelődési Stratégia (National Literacy Strategy) részeként indította útjára, tehát nem elszigetelt, egyszeri kampányhoz adta nevét Tony Blair miniszterelnök, hanem átfogó, több elemű, részleteiben 5 évenként ismételtető mozgalmat építettek fel.

Rövidre fogott ismertetőnkben természetesen csak szubjektíven kiragadott részletekkel szolgálhatunk, s a bővebb tájékozódást igénylőket a Könyvtári Intézet Szakkönyvtárába irányíthatjuk (OSZK VIII. emelet). Elsőként a program alapos előkészítését (9 hónap állt a szervezők rendelkezésére), majd nyitottságát (minden javaslatot feltettek egy weboldalra), jól átgondolt időbeli tagoltságát és a jelentős kormányzati (kereskedelmi), pénzügyi támogatást kell említenünk.

A program meghirdetői nem a könyvet, hanem az olvasást, a tevékenységet helyezték középpontba, s vallották, hogy a leghatékonyabb propagandát a történeteket mesélő ember jelenti.

Amint már említettük, az időbeli keretet az iskolaév (1998. szeptember 1–1999. szeptember 1.) alkotta. Havonta más-más tevékenység állt az országos propaganda középpontjában:

szeptember	mesemondás
október	költészet
november	könyvek a legkisebbeknek
december	színház, dramatizált olvasmányok
január	művek a képernyőn
február	információszerzés, internet
március	olvassunk a sportról!
április	dalok, énekelt versek
május	vizuális kultúra, a betűk nélküli olvasás
június	olvasmányok kiránduláshoz, utazáshoz, szabadságon
július	napilapok, hetilapok, folyóiratok
augusztus	a jövő

De essék szó végre a pénzről is! (Az említésre kerülő összegeket tessék legalább 400-zal szorozni!)

Egy kereskedelmi cég 6 millió fontot ajánlott fel a legkisebbeknek szánt könyvek beszerzésére. Minden 9 hónapos, bizonyos egészségügyi vizsgálaton megjelenő gyerek szülei könyvcsomagot kaptak két éven keresztül, a kulturális kormányzat 2 millió fonttal a közkönyvtárak fejlesztését támogatta közvetlenül, illetve 1 millió fontot a különböző pályázatok finanszírozására fordított. (Az igények persze a fenti összeg tizenkétszeresét is meghaladták.)

Saját helyzetünk pontosabb megítélését segítjük, ha jelezzük, hogy az Egyesült Királyság felnőtt lakosságának 60%-a könyvtárhasználó (nálunk 17%) és 30%-a havonta legalább egyszer kölcsönöz is.

Sokféle forrásból támogatták a kortárs angol irodalom hatékony képviselőit (írók személyes meghívásával, műveik kedvezményes beszerzésével) a közoktatás és a közkönyvtári rendszer egészében. Az akciók centrumában többnyire a gyerekek álltak, de nem feledkeztek meg a nemzeti kisebbségek, a kórházak és a börtönök könyvtári ellátásáról sem. A közszolgálati média rendszeresen és tudatosan nagy népszerűséggel rendelkező sportolók, színészek, közéleti személyiségek célzott szerepeltetésével állt a programot támogatók sorába, beszéltette őket jelentős olvasmányélményeikről, a tanulás fontosságáról, a kultúra családot, országot, emberiséget megtartó, összefogó erejéről. Végül említsük meg a posta sajátos reakcióját. Jelentős összeget áldoztak az írást és olvasást fejlesztő tanfolyamokra, mondván, sokkal drágább lenne, ha a postai dolgozóknak kellene az úrlapok, a nyomtatványok kitöltésében egyénenként segítséget nyújtani a betűvetéssel nem boldogulók számára. Mindent összefoglalva: merték vállalni – a nálunk évtizedek óta szegénylősen elhallgatott, elfelejtett – olvasó nemzeté válás célkitűzését, az olvasásfejlesztés

országos programmá emelését. (A fentieket a Reading Today 1999. márciusi számában, a National Statistics Britain 2000 című kiadványban olvastam, illetve a Könyvfesztiválon, 2000. április 22-én Liz Attenborough előadásán hallottam, aki az említett akciósorozat programigazgatója volt.)

Észtország

Az észti kormány nem sokat késlekedett, és már 1998 októberében döntést hozott egy hasonló rendezvénysorozat meghirdetéséről – mesélte Keszthelyen 2000. július 3-án, egy konferencia szünetében Pandis Meeli, az Észti Olvasástársaság elnöke, a Tallinni Egyetem Pedagógiai Tanszékének docense. „Az Észti Könyv Éve 2000. április 23-2001. április 23.” áll a programfüzet fejlécén, s a nyitott könyvet asszociáló nonfiguratív logo alatt egy kisbetűs közlés: 475 éve jelent meg az első észti nyelvű nyomtatott könyv. Miért pont április 23-án, kérdem mosolyogva (ez nálunk Béla napja) a régi kedves ismerőst. A XVII. század derekán (a pontos évszámot elfelejtettem) ezen a napon az észti seregek egy ütközetben emlékezetes győzelmet arattak a német hódítókkal szemben. Aztán a programot olvasgatva mind erősebb bennem a gondolattársítás: egy népről biztosan tudjuk, hogy 2000 éven át nem volt országa, de volt egy könyve, s ez megőrizte az összetartozás, a közös történelem tudatát. A könyv megtartotta a népet, a nemzetet, újra létezik Izráel! Valami hasonlót éltek, élnek át észti testvéreink az utóbbi években, hiszen az orosz megszállás kezdetén nemcsak emberek százezreit deportálták Szibériába, Kazahsztánba, de módszereken megsemmisítették az észti nyelvű könyvek jelentős részét is. „A könyvek szerepe Észtország fejlődésében” az első konferencia címe, melyet már idén áprilisban meg is tartottak, s egy év múlva a „Betiltott és cenzúrázott könyvek Észtországban” című, ugyancsak Tartuban rendezendő kiállítással ér véget a köztársasági elnök, Lennart Meri fővédnöki szerepvállalásával is nyomatékosított eseménysorozat.

Havonta 3–6 rendezvényt szerveznek: a legrégebbi, a legszebb, a legújabb, a gyermekeknek szóló könyvek, illetve karikatúrák és illusztrációk kiállításai, szemináriumok; konferenciák a könyvtárak kultúráját gazdagító, megőrző, közvetítő szerepéről, a nemzeti bibliográfia helyzetéről a gyors társadalmi, technikai változások közepette; de lesz még Ex-libris és Biblia kiállítás, a regénypályázat eredményhirdetése, vita a népszerű könyvekről, megszervezik a családok könyvnapját és persze önálló rendezvényt az internetről, s ha a tervek tényleg valóra váltak, akkor július végén az Észti Könyvtárosok Egyesülete olvasótábort is összetaborzott. Lesz még találkozó a bibliofilek és könyvtárberendezők, a helytörténeti gyűjtemények kezelői és az irodalomtudósok, az egyházi és tankönyvkiadók számára is.

Végül tanulságos olvasmány a programfüzet hátlapján, az észti könyvkiadás történetének rövid összefoglalása után, a támogató szervezetek, intézmények felsorolása előtt a Szervező Bizottság munkáját folyamatosan segítő

- a) kiadói,
- b) könyvterjesztői,
- c) kutatói

albizottságok elnökeinek neveit telefon-, faxszámaikkal és e-mail címeikkel együtt látni.

Másfél éves előkészítő munka után, tagolt szereposztásban, de összehangolt csapatmunkával teszik a könyvet az ország, a nemzet asztalára. (Egy-egy társrendezvényt még Finnországban és Litvániában is szerveznek, jelezvén a kultúra, az olvasás határokat könnyedén átlépő erejét.)

És Magyarországon?

Ahol a 18 év felettiek tizede életében – saját bevallása szerint – még nem olvasott el egyetlen könyvet sem, 27% még sohasem járt könyvtárban, s a Terestyéni Tamás által végzett egzakt szociológiai vizsgálatok eredményei szerint a felnőtt népesség negyede, ötöde a funkcionális frásztudatlanság valamely fokozatába sorolható. Vagy egy egészen más aspektusból: a tizenévesek legkedvesebb időtöltése három évtizede még az olvasás volt, húsz éve már csak a rangsor 6. helyén állt ez a tevékenység (a játék, a sport, a társas együttlétek, a tv stb. után), manapság viszont a 26 tételből álló lista 12. lépcsőfokára esett vissza az írott, nyomtatott szavakkal való bíbelődés. Mellékállás és különórák, felbomló családok és növekvő médiakínálat, számítógépes játékok és csellengő, kulcsos gyerekek! Ki fogja kézen őket, ki ér rá beszélgetni velük, ki hallgatja meg aktuális konfliktusaikat, és kitől hallhatják meg a család, a falu, az országrész (= a nemzet?) közeli múltját, ami még nincs, és mert annyira személyes, sohasem lesz a tankönyvekben?

A funkcionális analfabetizmus eseteit sorolva rendre megfélemezünk azokról az országunkból kiszorult, de a nemzethez az anyanyelv, a közös történelem és kultúra okán szorosan kötődő testvéreinkről, akik még asztalnál, ágyban, kertben, ólban igen, de iskolában, munkahelyen, templomban, üzletben már nem használhatják édesanyjuk nyelvét. (Ők sohasem hagyták el az országot, csak az ország hagyta el őket.) Az állam nyelvén bizonyára tudnak és szoktak írni, olvasni, de a nyomtatott magyar szó már használhatatlan számukra. Arányukat csak becsülhetjük: több százezer, esetleg millió? Stratégiai tervekre, hosszútávú gondolkodásra van szükség (nem csak Angliában)!

Most egy könnyed fordulattal akár fel is oldhatnánk a jelzett feladatokból következő feszültséget. Van már Olvasás Éve! Hiszen az NKA egésze meghirdette, s csupán a Könyvtári Kollégium több mint 20 millió forintot osztott szét a pályázatot benyújtók között. A 3K teljes terjedelmét igénybe venné, ha csupán a megyei könyvtárakból a fenti hívó szóra érkezett terveket, ötleteket felsorolnánk. Nem tehetjük! Marad a szinte véletlenszerű, többnyire 1-1 millió forint körüli összeggel támogatott programok közötti tallózás, bizonyos kezdeményezések felvillantása. Konferenciák, író–olvasó találkozók, bemutató foglalkozások, vetélkedők, pályázatok – ezek a leggyakoribb formák. De micsoda gazdagság! Külön dicséretes, hogy legtöbbször a megye egészét érintő tervekkel jelentkeztek, s a könyvtárosokon kívül a gyerekeket, az ifjakat, pedagógusokat, szülőket és a helyi média munkatársait várják rendezvényeikre. „Szó és kép” (Az irodalom és a média kapcsolata) lesz például Békéscsabán az egyik konferencia témája. Boldizsár Ildikó mesekutató szinte egész évben járja az országot, hogy elvarázsolja a résztvevőket, s mind többen érezzék a mesemondás, -hallgatás gyönyörűségét.

Kéthetente családi estéket szerveznek Szekszárdon, hogy a beszélgetés, a történetek mesélése újra visszakerüljön az otthonok szokásrendjébe. „Olvastok-e

minden nap? Olvassatok minden nap!” címmel hirdet az egész megyére kiterjedő vetélkedősorozatot a gyermekek számára a Verseghy Ferenc Könyvtár, de jut erejük még szülői értekezletek szervezésére is.

Biblioterápiás tréning gyermekkönyvtárosok számára, könyvtár- és olvasás-centrikus konferencia polgármesterek részére, információs technológiai továbbképzés (30 órában) könyvtárosoknak – olvasható többek között a Pest Megyei Könyvtár pályázatában.

*„Minden nemzet, mely elmúlt kora
emlékezetét semmivé teszi, vagy
semmivé lenni hagyja, saját
nemzeti életét gyilkolja meg”*

Kölcseyt idézve indítja például pályázatát a Devecseri Városi Könyvtár, ahol egyebek mellett az 1848-as vonatkozású helytörténeti könyv kiadásához kértek segítséget, majd megemlékezést tartanak az 1943 februárjában elpusztult 2. magyar hadsereg 150 ezer főnyi áldozatáról, de közben folyamatosan építik a jövőt, amikor a 10–18 éves korosztályok számára olvasásra buzdító rejtvénypályázat szervezését is tervezik. A Várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár „Így írunk mi” című vers, novella, dráma és irodalmi publicisztikai műfajokban várja a 14–20 évesek pályaműveit, s ennek már évtizedes hagyománya van, amit a helyi gimnázium irodalmi színpadának eddigi előadásai hitelesítenek, illetve a legjobb művekből készült két kötetnyi válogatás ugyancsak bizonyít.

Más vonatkozásban újszerű a tatabányai kollégák kezdeményezése, akik a „Vág–Duna–Ipoly Eurorégió” határokon átnyúló „Olvasás és nemzeti identitás” című továbbképző konferenciasorozattal kívánnak segítő kezet nyújtani a Szlovákiában élő kollégáknak. Méltánytalan lenne azonban, ha a dr. Nagyné Kováts Lenke aláírásával Debrecenből érkezett, a megye egészét megmozgató rendkívül gazdag programjainak (Szabó Magda, Lázár Ervin, Görömbei András, Komáromy Gabriella, Dinnyés József, Kobzos Kiss Tamás stb. szerepléseivel erősített) az erdélyi és a kárpátaljai kapcsolatokat is továbbépítő szándékát nem jeleznék a fentiekkel egy sorban („Magyarként Európában”).

Az ország egyik legkisebb megyéjéből (Heves) ugyancsak nagyszerű, a potenciális könyvtárlátogató népesség minden rétegét megérintő programokat készítettek: meseórák óvodásoknak, szépolvasási verseny, olvasónapló, rajzpályázat kedvenc olvasmányok alapján, szellemi akadályverseny családoknak, híres személyiségek vallanak maradandó olvasmányélményeikről, könyvestúrák – túravezető könyvek, tollforgató (mese- és novellaíró verseny).

Ezúton is baráti szeretettel kérem a Kecskeméti Katona József Könyvtár illetékeit, hogy két pályázat összeállítása közben szakítsanak 2-3 napot egy önálló beszámoló megírására, mi mindent tettek az elmúlt 25 évben a Kincskeresők Egyesületének életre hívásával, működtetésével! Most ezt folytatva tovább gazdagítják ötlettárukat, megszervezve az öt részes Kincsestár című könyvtári játéksorozatot. Nem szeretnék idegen tollakkal ékeskedni, ezért mindössze kulcsszavakat idézek, ismételten önálló publikációra biztatva a kedves kolleginákat. 1992 óta könyvtárunk meseországi barangolásra hívja a 6–14 éveseket (Meseország, Tál-tospróba, Kincses tarisznya, Könyvtársasjáték, Kincskeresők). Minden fázist a já-

tékosság, az öntevékenység és a versenyszellem, a vetélkedés jellemez. Feladat, kihívás, varázslat, szórakozás – és közben mennyi mindent tanultak meg eleink bölcsességéből, a könyvek kedvcsináló és felettébb hasznos forgatásáról, a könyvtárak szinte kimeríthetetlen „tudás-forrásából”!

Közvetett megjegyzésként hadd hívjam fel az olvasó figyelmét a Magyar Nemzetben 2000. július 1-én megjelent, Zentai Péter László által írott cikkre, amelyben a könyvtáron kívüli ötletek, tervek garmadájával segíti a majdani Szervező Bizottság munkáját. (Angol példa: az olvasás éve, 32. p.)

Ízelítőül talán ennyi elegendő! Van tehát elképzelés és tenniakarás, feladat és vállalkozó, de – angol módra – pénzre meg átfogó országos tervekre (National Literacy Strategy!), egyszerűbben szólva *költségvetéssel támogatott „Olvasás Évé”-re, kormányzati szintű döntésre* igenis szükségünk van, ha tanulékony, versenyképes munkaerőből, öntudatos, kultúráját őrző és folyamatosan továbbépítő polgárok sokaságából álló országgént kívánunk az új Európa integráns részévé válni.

Záróakkordként hadd vilantsak fel egy képet. Egykori tanítványom, barátom, Mikulás Gábor augusztusban meglepett egy plakáttal, melyet azóta hivatali szobám ajtajának belső oldalára ragasztottam. Égszínkéék mezőben, cse-resznyevirág-rózsaszín kosztümös fiatalasszony ölében fehérruhás leányka, könyvvel a kezében. Mindenki mosolyog, és körben a félreismer tetetlen japán frásjlelek sokasága!

A plakát az ottani könyvtárostanárok éves közgyűlését hirdeti: számítógép és hipertext, multimédia és internet, „high-tech” – de az alap, az indulás az anyaöl, a derű, a szülőhöz simulva mesét hallgató, a szülővel, a felnőttel együtt olvasó gyerek. A kettő csak együtt megy! Ők bizonyára ezt tapasztalták!

Nagy Attila